

Luumäki, Taavetti–Perälä

Kevyenliikenteen väylän inventointi

2017

Piritta Häkälä & Eetu Sorvali

Tiivistelmä

Luumäen kunta rakentaa vuoden 2017 aikana kevyenliikenteenväylän Savitaipaleelle kulkevan tien viereen välille Taavetti–Perälä. Museovirasto on lausunnossaan (28.4.2015) edellyttänyt, että ennen väylän rakentamista on suunnitellulla linjauksella tehtävä muinaisjäännösinventointi. Inventoinnissa tuli selvittää onko väylän alueella entuudestaan tuntemattomia kiinteitä muinaisjäännöksiä sekä tarkastaa ja rajata tunnetut kohteet. Inventointiin tuli liittää myös arkistoselvitys. Inventointi toteutettiin 10.4.2017, maastotyön tekivät FM Piritta Häkälä ja FM Eetu Sorvali Lahden kaupunginmuseosta

Inventoinnissa tutkimusalueelta ei löydetty yhtään uutta esihistoriallisen tai historiallisen ajan kiinteää muinaisjäännöstä. Alueelta tunnettiin ennestään yksi historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös (Tervalamminkuo m.j.-tunnus 1000014238), johon kuuluu yhteensä 10 kaivantoa. Kaivannoista yksi todettiin tuhoutuneeksi paikalle rakennettavan kevyenliikenteenväylän alueen raivauksen yhteydessä. Kohteesta tehtyjen havaintojen perusteella sitä ei ole syytä pitää lain suojaamana kiinteänä muinaisjäännöksenä, sillä kyseessä on mahdollisesti maanottokuoppia, joita ei voida havaintojen perusteella yhdistää varmasti mihinkään linnoitustyöhön tai sodankäyntiin.

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteritiedot.....	2
Lähestymiskartta ja peruskarttaote	3
Johdanto	4
Inventointialue ja arkistoselvitys	5
Inventointi ja havainnot	6
Yhteenveto	9
Lähteet.....	9
Valokuvaluettelo.....	10

Kartat 1–2

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kohteen nimi ja muinaisjäännettunus:	Perälä/Kukasmäki 1000016804 Tervalamminsuu 1000014238
Ajoitus ja muinaisjäännettyyppi:	Perälä/Kukasmäki: historiallisen ajan taisteluvarustus Tervalamminsuu: historiallisen ajan taisteluvarustus
Tutkimuslupa:	MV/25/05.04.01.02/2017
Tutkimuksen laji:	Inventointi
Kenttätyöaika:	10.4.2017
Tutkitun alueen laajuus:	Noin 23 ha
Tutkimuksen tilaaja:	Luumäen kunta
Tutkimusten rahoittaja:	Luumäen kunta
Tutkimuksen johtaja:	FM Piritta Häkälä & FM Eetu Sorvali
Tutkimuslaitos:	Lahden kaupunginmuseo / Päijät-Hämeen maakuntamuseo
Peruskartta, TM35-lehtijako:	L5224
Peruskartta, yleislehtijako:	3131 11 Luumäki
Kunta, kylä:	Luumäki, Taavetti
ETRS-TM35FIN-koordinaatit:	P: 6 755 240 – 6 757 200 I: 531 210 – 531 750 Z: 95–110 m (N2000)
Aiemmat tutkimukset:	Inventointi: 2004 Siirpää, Pekka Inventointi: 2009 Köngäs, Ulrika
Digitaalisten kuvien pää- ja alumerot:	DIGMAV2017002:1–5
Digitaalisten kuvien säilytyspaikka:	Lahden kaupunginmuseon kuva-arkisto
Tutkimuskertomuksen säilytyspaikka	Lahden kaupunginmuseon arkeologian yksikön arkisto, Museoviraston arkisto (kopio)

Johdanto

Luumäen kunta rakentaa vuoden 2017 aikana kevyenliikenteenväylän Savitaipaleelle kulkevan tien viereen välille Taavetti–Perälä. Museovirasto on lausunnossaan (28.4.2015) edellyttänyt, että ennen väylän rakentamista on suunnitellulla linjauksella tehtävä muinaisjäännösinventointi. Inventoinnissa tulee lausunnon mukaan selvittää onko väylän alueella entuudestaan tuntemattomia kiinteitä muinaisjäännöksiä sekä tarkastaa ja rajata tunnetut kohteet. Inventointiin tulee liittää myös arkistoseelvitys.

Luumäen kunta tilasi inventoinnin Lahden kaupunginmuseolta 24.2.2017. Koska inventointialueella tai sen läheisyydessä oli kaksi tunnettua kohdetta, inventointia varten haettiin tutkimuslupa, joka saatiin Museovirastolta 21.3.2017 (MV/25/05.04.02/2017). Inventointi toteutettiin 10.4.2017, maastotyön tekivät FM Piritta Häkälä ja FM Eetu Sorvali.

Lahdessa 8.5.2017

Piritta Häkälä

Eetu Sorvali

Inventointialue

Rakennettava kevyenliikenteenväylä ja inventointialue sijaitsevat Luumäellä Taavetista pohjoiseen Savitaipaleelle kulkevan maantien 378 reunassa, tarkemmin välillä Taavetti–Perälä, noin 2 kilometrin matkalla (ks. peruskarttaote s. 3). Inventoidun alueen eteläpäässä maasto on ensimmäisen Salpausselän lakihietikko, jossa on useita pieniä lampia ja soistuneita alueita. Puusto on pääosin mäntyvaltaista sekametsää. Tutkimusalueen pohjoispäässä maaperä muuttuu rapakivikallioiksi, joka on osittain rapautunut karkeaksi soraksi tai pieneksi kiveksi. Puusto on edelleen mäntyvaltaista, joskin muiden puiden osuus on hieman suurempi kuin inventointialueen eteläosassa. Kevyenliikenteenväylä kulkee koko inventointialueella aivan maantien 378 reunassa, aivan alueen eteläosassa tien länsipuolella, muutoin tien itäpuolella.

Tutkimushistoria ja arkistoseelvitys

Inventointialueella tai sen läheisyydessä on kaksi tunnettua kiinteää muinaisjäännöstä. Tervalamminsuu (1000014238), joka sijaitsee inventointialueella, sen eteläosassa (ks. kartta 1), ja Perälä/Kukasmäki (1000016804), joka sijaitsee inventointialueen lähistöllä, alueen pohjoispään länsipuolella (ks. kartta 2).

Tervalamminsuu on dokumentoitu Taavetin linnoituksen kartoituksen yhteydessä vuonna 2009. Muinaisjäännös koostuu 10 hiekkarinteeseen kaivetusta kuopasta, joiden on tulkittu liittyvän mahdollisesti ensimmäisen tai toisen maailmansodan aikaisiin linnoitustöihin. Kuopista 7 on Savitaipaleelle menevän tien 378 länsipuolella ja 3 itäpuolella. Kuoppien pohjien laajuus on noin 2–3 x 4–5 metriä ja syvyys 0,5–3,5 metriä kuoppia ympäröivän vallin päältä mitattuna. Länsipuolen kaksi pohjoisinta kuoppaa ovat muita pienempiä, laajuudeltaan noin 1–1,5 x 2–2,5 metriä. Kaikkien kuoppien maavallin leveys on 0,5–1,0 metriä. Kuoppien suuaukko on rinteestä pois päin, tien itäpuolella eteläkaakkoon, tien länsipuolella itäkaakkoon. Kahden pohjoisimman länsipuolen kuopan suuaukko osoittaa pohjoiskoilliseen. (Köngäs 2009: 96).

Perälä/Kukasmäki on määritelty ensimmäisen maailmansodan taistelukaivannoksi vuonna 2004 tehdyssä, Etelä-Karjalan alueen ensimmäisen maailmansodan maalinnoitteita koskevassa inventoinnissa. Kuvauksen mukaan paikalla on matala ja mahdollisesti keskeneräinen juoksuhauda, johon liittyy konekivääripesäke ja keskeneräinen suojakorsu. Juoksuhauda sijaitsee kuvauksen mukaan vanhan Savitaipaleelle kulkevan tien kohdalla, noin kilometrin matkalla tien molemmin puolin. (Siiropää 2004, Heinilä 2006).

Siiropään (2004) mainitsema ensimmäisen maailmansodan linnoite osuu alueelle, jota kautta tapahtui keväällä 1918 myös punaisten hyökkäys Savitaipaleelle (Lappalainen 1981 osa 2: 27 sekä liitekartta 2 osassa 1). Myöhemmin huhtikuun lopussa punaisten joukot vetäytyivät Savitaipaleelta Taavettiin ja jäivät Huopaistenvirran kohdalle viikoksi aseisiin (Lappalainen 1981 osa 2: 248 sekä liitekartta 8 osassa 1). Tämän perusteella voi olla mahdollista, että myös Huopaistenvirran eteläpuolisella alueella saattaisi olla sisällissotaan liittyviä kaivantoja.

Ennen talvisodan syttymistä Luumäen ja Kouvolan alueelle oli suunniteltu puolustusasemien rakentamista, ja suunnitelmien mukaan L-linja, eli Luumäen linja, ulottui myös Kivijärven ja Ala-Kivijärven väliselle kannakselle (Arimo 1981: 178). Luumäen linjan puolustusasemien rakentaminen annettiin 6. divisioonan hoidettavaksi, mutta Arimon mukaan tulokset jäivät vaatimattomiksi (1981: 178–180). Talvisodan loputtua Luumäen alueelle suunniteltiin II Armeijakunnan puolustusasemia, jotka kulkivat pohjoisessa edelleen myös Kivijärven

kautta (Arimo 1981: 206–209). Ilmeisesti Kivijärven kannakselle suunnitellut ja mahdollisesti tehdyt asemat olivat kenttälinoitteita (Lagerstedt 2012: 10). Edelleen kesällä 1944 Kivijärven ja Ala-Kivijärven väliselle kannaksen kautta kulki myös Suomenlahden–Saimaan välinen taaempi linja (Arimo 1981, kartta s. 382). Alueella ei ole John Lagerstedtin (2012) inventoimia Salpalinjaan kuuluvia kohteita.

Ennen kevään 2017 inventointia käyttöön saatiin myös sotilaskartat Salpalinjan linnoituslaitteista Etelä-Suomen alueelta, joista voitiin myös todeta, ettei inventointialueelle ole merkitty kenttä- tai kesto-linoitteita. Inventointia varten katsottiin läpi vanhoja peruskarttoja sekä pitäjänkarttoja, mutta niiden perusteella inventointialueelta ei havaittu kiinteisiin muinaisjäännöksiin viittaavia merkkejä.

Inventointi ja havainnot

Maastotyötä aloittaessa havaittiin, että koko kevyenliikenteenväylän linja eli inventointialue oli jo raivattu puista sekä kivistä ilmeisesti telaketjukaivinkoneella. Tämän vuoksi maaperä oli arkeologista inventointia ajatellen muokkautunut niin paljon, ettei raivatulta alueelta ollut mahdollista tehdä havaintoja muinaisjäänöksistä. Tulevan kevyenliikenteenväylän linjaus käveltiin lävitse ja linjauksen itäpuolelle jäävää reunaa havainnoidtiin mahdollisten rakenteiden varalta. Alueelta ei kuitenkaan havaittu uusia kiinteitä muinaisjäänöksiä. Tervalamminsuon ja Perälän/Kukasmäen kohteet tarkastettiin.

Yleiskuva inventointialueesta Hepoharjun kohdalla. Kuvattu etelästä. (DIGMAV2017002:4)

*Yleiskuva inventointialueesta Peräläntien risteyksen kohdalta etelään. Kuvattu pohjoisesta.
(DIGMAV2017002:5)*

Tervalamminsuo (mj-tunnus 1000014238)

Alue on kuivaa kangasmaastoa, jossa kasvaa nuorta mäntymetsää. Alueella on harvennettu puustoa ilmeisesti kuluneen talven aikana.

Kevyenliikenteenväylälle tai sen välittömään läheisyyteen osuu kolme itäisintä kaivantoa. Näistä läntisimmän todettiin tuhoutuneen kevyenliikenteenväylän raivauksen yhteydessä. Myös itäisin kaivanto on osin vahingoittunut, sillä sen länsireunan päältä on ajettu metsäkoneella. Tuhoutuneen kaivannon alueelta ei havaittu merkkejä löydöistä tai rakenteista. Tämän itäpuolella olevan kaivannon sisäpuolelle tehtiin koepisto sekä sen valleja kairattiin, mutta tämän avulla ei saatu lisäselvyyttä kuoppien funktiosta. Kaivantojen yläpuolella sijaitsevalle tasanteelle kaivettiin myös koepistoja, mutta nekin olivat löydöttömiä eivätkä tuoneet lisätietoa kaivantoihin.

Kokonsa ja sijaintinsa perusteella kaivantoja on vaikea pitää esimerkiksi toisen maailmansodan aikaisina suo-
jakuoppina tai vastaavina puolustusrakenteina eivätkä ne myöskään sovi sisällissodan aikaisiin taisteluihin. Yhtenä mahdollisena selityksenä voidaan pitää niiden käyttöä hiekkakuoppina. Havaintojen perusteella niitä ei kuitenkaan voida pitää lain suojaamina kiinteinä muinaisjäännöksinä, ja ehdotammekin että kohteen muinaisjäännösstatus poistetaan.

Luumäki Tervalamminsoo. Kevyenliikenteenväylän viereen jäävä kaivanto, jonka sisäpuolelle tehtiin koepisto. Kuvattu lounaasta. (DIGMAV2017002:2)

Luumäki Tervalamminsoo. Alueen itäisin kaivanto, jonka reunan päältä on ajettu metsäkoneella. Kuvattu etelästä. (DIGMAV2017002:3)

Perälä/Kukasmäki (mj-tunnus1000016804)

Vaikka olemassa olleiden tietojen perusteella kohde ei suoraan osunut suunnitellulle kevyenliikenteenväylälle päätettiin se tarkastaa, jotta saataisiin selville sen tarkka sijainti ja laajuus. Kohde on laitettu muinaisjäännösrekisteriin Pekka Siiröpään (2004) havaintojen perusteella eikä sille ole tätä ennen tehty arkeologien tekemää tarkastusta. Ilmoitettuja matalaa juoksuhaudaa, konekivääripesäkettä ja korsua ei maastossa havaittu. Alue on kivistä, minkä lisäksi alueella havaittiin runsaasti erilaisia ja eri-ikäisiä maanottokuoppia. Tulevan kevyenliikenteenväylän pohjoisosassa tai sen välittömässä läheisyydessä ei myöskään havaittu merkkejä taisteluhaudasta tai siihen kuuluvista ampuma-aseista tai korsuista.

Koska kohteen kuvaus ja saatavilla oleva paikkatieto on hyvin likimääräinen, olisi kohde hyvä tarkastaa siten, että löytäjä tai kohteen sijainnin ja kulun tunteva henkilö on maastossa mukana.

Yhteenveto

Inventoinnissa tutkimusalueelta ei löydetty yhtään uutta esihistoriallisen tai historiallisen ajan kiinteää muinaisjäännöstä. Alueelta tunnettiin ennestään yksi historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös (Tervalamminsuo mj-tunnus 1000014238), johon kuuluu yhteensä 10 kaivantoa, joista kolme osuu inventointialueella tai sen välittömään läheisyyteen. Kaivannoista yksi todettiin tuhoutuneeksi paikalle rakennettavan kevyenliikenteenväylän alueen raivauksen yhteydessä. Kohteesta tehtyjen havaintojen perusteella sitä ei ole syytä pitää lain suojaamana kiinteänä muinaisjäännöksenä, sillä kyseessä on mahdollisesti maanottokuoppia, joita ei voida havaintojen perusteella yhdistää varmasti mihinkään linnoitustöihin tai sodankäyntiin.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Sotilaskartat Salpalinjan linnoituslaitteista Etelä-Suomen alueella. Päiväämätön. Karjalan prikaati, Kouvola.

Köngäs, Ulrika 2009. Luumäki, Taavetin linnoituksen inventointi ja kartoitus 4.5.–12.6.2009. Museoviraston arkisto.

Lagerstedt, John 2012. *Salpalinja, sotahistoriallisten kohteiden inventointi 2009–2012.* Museoviraston arkisto.

Siiröpää, Pekka 2004. Luumäen pitäjän maalinnoitteet. *I Maailmansodan linnoitteet Etelä-Karjalassa.* Museoviraston arkisto.

Kirjallisuus

Arimo, Reino 1981. *Suomen linnoittamisen historia 1918–1944.* Otava.

Heinilä, Harri 2006. *I Maailmansodan maalinnoitteet Etelä-Karjalassa.* Etelä-Karjalan museo.

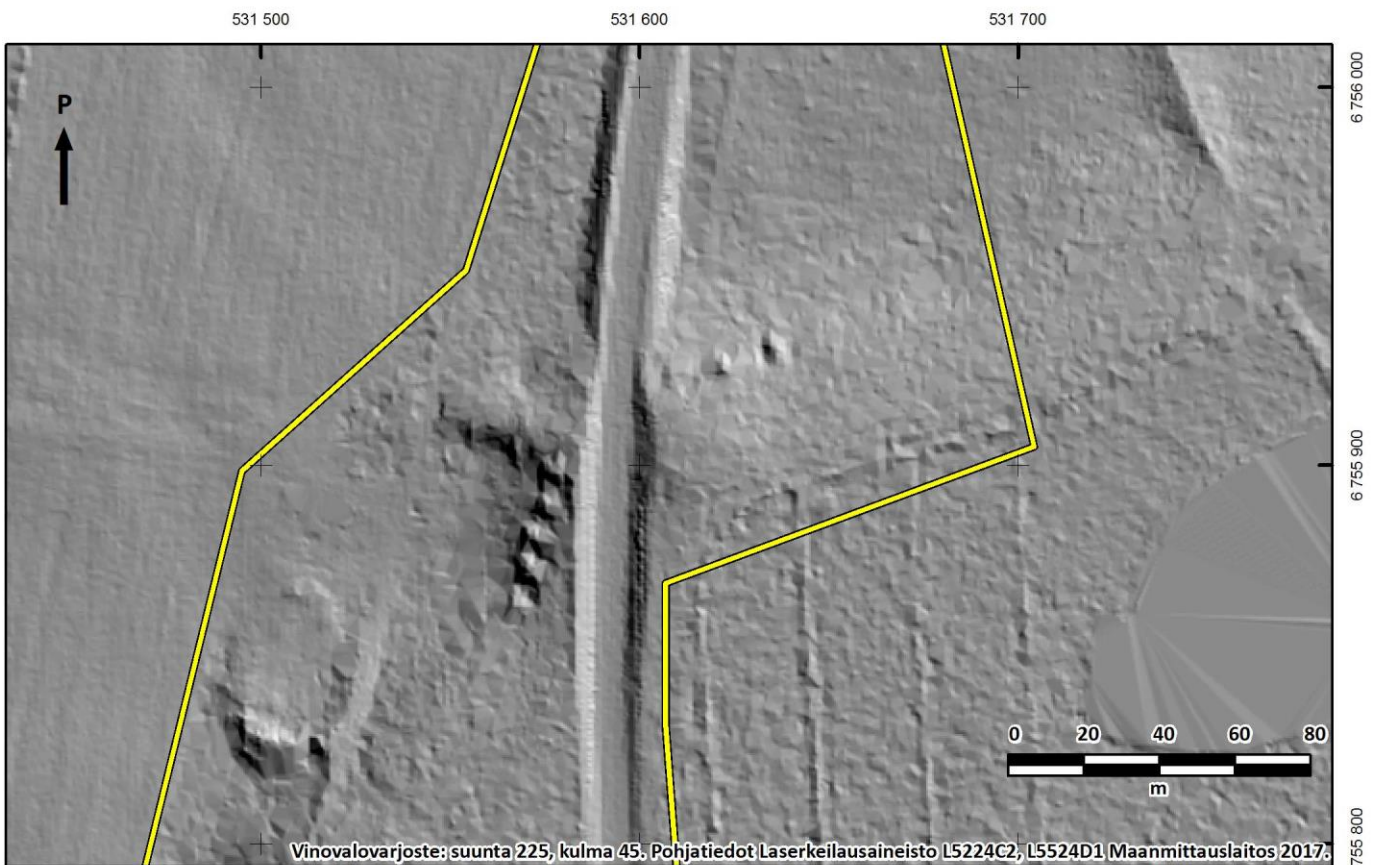
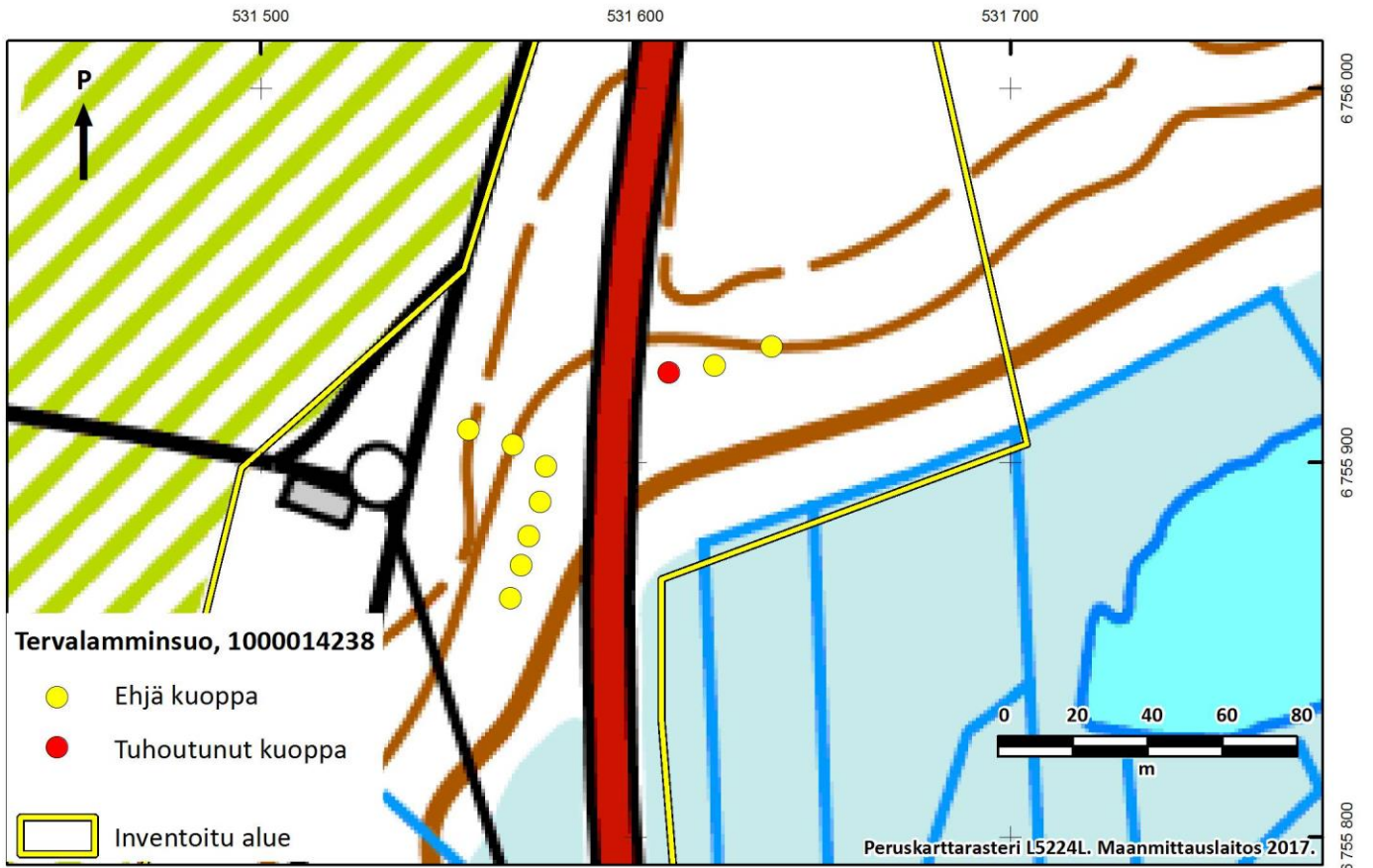
Lappalainen, Jussi T. 1981. Punakaartin sota 1-2. *Punaisen Suomen historia 1918.* Valtion painatuskeskus.

Valokuvaluettelo

Kuvaaja Piritta Häkälä

- DIGMAV2017002:1 Luumäki Tervalamminsuu. Kevyenliikenteenväylä kulkee kaivantojen länsipuolella. Kuvassa näkyy kaksi paikalla olevaa kaivantoa. Kolmas kaivanto on sijainnut raivatulla alueella. Kuvattu lounaasta.
- DIGMAV2017002:2 Luumäki Tervalamminsuu. Kevyenliikenteenväylän viereen jäävä kaivanto, jonka sisäpuolelle tehtiin koepisto. Kuvattu lounaasta.
- DIGMAV2017002:3 Luumäki Tervalamminsuu. Alueen itäisin kaivanto, jonka reunan päältä on ajettu metsäkoneella. Kuvattu etelästä.
- DIGMAV2017002:4 Yleiskuva inventointialueesta Hepoharjun kohdalla. Kuvattu etelästä.
- DIGMAV2017002:5 Yleiskuva inventointialueesta Peräläntien risteuksen kohdalta etelään. Kuvattu pohjoisesta.

Kartta 1

Kartta 2

